

3. Грицай С.М. Взаємозв'язок політичної і громадянської культури особистості: *Зб. наук. праць ХНПУ*. Х., 2008. 86 с.

4. Петровська І.Р. Громадянська культура як чинник становлення громадянської ідентичності особистості. *Psychological journal*. 2018. № 7 (17). С. 94–107. DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/1.2018.7.17.6>.

5. Саух І.В., Біленький Є.А., Козловець М.А. та інші. Соціологія: словник термінів і понять. К.: Кондор, 2006. 250с.

6. Рябов С. Г., Томенко М. В. Основи теорії політики / С. Г. Рябов, М. В. Томенко. К.: Тандем, 1996. 192 с.

7. Рябов С. Г. Особливості громадянської освіти у формуванні політичної культури перехідного суспільства. *Наукові записки НаУКМА*. 2004. Т. 31: Політичні науки. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8120/Riabov_Osoblyvosti.pdf.

8. Бурмака М. П. Громадянська культура як детермінанта становлення демократії в українському суспільстві. *Політологічний вісник*. К.: ІНТАС, 2009. Вип. 41. С. 261–278.

Дурдинець Мирослав Юрійович,

докторант кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ РОЛІ ПАРЛАМЕНТУ ЯК ОРГАНУ ВЛАДИ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Філософське осмислення процесів українського державотворення стає дедалі актуальнішим напрямом наукового пізнання в контексті нерідко маніпулятивного донесення історичних фактів, викривлення дійсної картини подій минулого й сьогодення, неналежної оцінки ролі та місця особистостей на різних етапах формування нації, а в подальшому – утвердження і розвитку суверенної та незалежної України. У минулому столітті українська нація двічі проголосила суверенітет і незалежність, здобула справедливе визнання від ключових країн цивілізованого світу, стала суб'єктом міжнародної політики та від початку активно розбудовувала державні інституції. ХХ століття означене й тим, що це, мабуть, найтрагічніша сторінка в історії homo sapiens – дві світові війни, голодомор, масові політичні репресії, утвердження тиранічних диктатур, застосування ядерної зброї, геополітичні гібридні війни та багато інших «невиліковних ран» людського роду.

Тисячолітня історія формування традицій, культури, духовності самобутньої української нації викристалізувало цілком природну національну ідею – створити власну державу – Україну. Перша спроба повноцінно втілити національну ідею була реалізована 22 січня 1918 року – Центральна рада прийняла ІV універсал, у якому проголосила незалежність Української народної республіки. Тогочасна Центральна рада на чолі з Михайлом Сергійовичем Грушевським була

прототипом парламенту та складалася з представників різних політичних ідеологій, соціальних класів і груп. Центральна рада була тимчасовим органом, керівництво якого неодноразово декларувало намір передати владу Всеукраїнським Установчим Зборам, що повинні були формуватися шляхом виборів.

Нещодавно знайдені українськими дипломатами та науковцями в державних архівах Туреччини оригінали тексту Брест-Литовського мирного договору та рагіфікаційні грамоти, підписані 9 лютого 1918 року гетьманом Павлом Скоропадським з одного боку та Австро-Угорщиною, Німеччиною, Туреччиною, Болгарією з іншого, де-факто свідчать про часткове визнання окремими країнами Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин. Пізніше, 3 березня 1918 року, цей стратегічно важливий документ підписала й Росія, але в ментально традиційній манері зовнішньополітичних взаємовідносин уже через рік грубо порушила норми мирного договору, коли шляхом прямої військової агресії окупувала Українську Народну Республіку, тимчасово зруйнувавши державність і відтермінувавши повторну та вже успішну спробу втілення національної ідеї на майже 70 років [2].

Варто зауважити, що Українська держава, яка проголосила свою незалежність IV Універсалом Центральної Ради, не змогла утриматись не лише з огляду на зовнішні утиски, а й через внутрішні політичні чвари та стратегічні прорахунки національних лідерів. Отже, основну причину поразки слід шукати у сфері людського фактору, у суспільній свідомості та діяльності провідних політичних сил, адже всі інші ресурси, передусім економічні, продовольчі, промислові, в Україні початку XX століття були в достатній кількості для забезпечення потреб народу [6, с. 246].

Наступним історичним етапом утілення національної державотворчої ідеї стало прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 року, а в подальшому – Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року [4].

Осмислюючи тогочасні події із соціально-психологічної точки зору, можна констатувати, що народні депутати Верховної Ради УРСР виявили неабияку сміливість приймаючи Декларацію про Державний Суверенітет з відкритим політичним курсом на проголошення незалежності України в той час, коли СРСР функціонував як суб'єкт геополітики, а його керівництво мало в підпорядкуванні багатомільйонну армію, значний арсенал ядерної і хімічної зброї та підготовлені спецслужби. Парламент 1990 року цілком слушно вважають Верховною Радою України I скликання. У цьому контексті ми повертаємося до питання ролі особистостей в історії України. Держави з високим рівнем розвитку традиційно вважають «батьками» постатей, які заклали підвалини для правового утворення й міжнародного визнання їхніх держав. Мабуть, в українській політичній традиції бракує такого

елемента, як об'єктивна оцінка ролі особистості на конкретному історичному етапі, що спромоглася протистояти проблемам і викликам у несприятливих соціокультурних умовах.

Деякі науковці, політологи, журналісти, експерти в історичній ретроспективі формують світоглядну гіпотезу, згідно з якою суверенітет і незалежність – це волевиявлення нації, яка проживає на певній території та ментально визріла до утворення держави, а роль парламенту в цьому процесі перебільшена. У вказаному контексті важливо зважати на легітимізацію народного волевиявлення через представницький орган, якому більшість у демократичний спосіб делегувала право на представлення інтересів. Наслідуючи принципи наукової школи академіка М. В. Костицького, ми не прирівнюємо закон чи будь-який інший нормативно-правовий акт до природного права нації на самовизначення або до іншого невід'ємного та незалежного від формального документа – права, а лише аргументовано вказуємо на важливість дотримання класичних алгоритмів політико-правових етапів утвердження нової держави. Далекоглядною ініціативою українського парламенту стало рішення про проведення Всеукраїнського референдуму одночасно з виборами Президента України 1 грудня 1991 року. На референдум було винесено одне чітко та зрозуміло сформульоване питання: «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?». У додатку до бюлетеня для голосування виборцю давали копію тексту документа. За результатами референдуму 90,32 % виборців проголосували «за» з переважною більшістю у всіх адміністративних регіонах України.

На нашу думку, окрім надважливої інституційної ролі парламенту в процесі відновлення історичної справедливості й утвердження України як суверенної та незалежної держави, Верховна Рада України, попри «вікові» проблеми розвитку, упродовж тридцятирічної історії новітньої України неодноразово слугувала bastionом у врегулюванні політичних, соціальних, правових, економічних і зовнішньополітичних криз.

Варто зауважити, що понятійно «парламент» не тотожний категорії «парламентаризм». Навіть у сучасному світі в багатьох деспотичних державах є парламент, проте відсутній дух парламентаризму. На думку професорки В. А. Гошовської, поняття «парламентаризм» слід розглядати як систему організації державної влади в межах тієї або іншої форми державного правління. Парламентаризм характеризує і організацію громадського життя, і ступінь демократизації суспільства [3, с. 9].

Виклики та загрози, які сьогодні стоять перед Україною, вимагають розроблення та впровадження якісного й ефективного правового та організаційного вдосконалення інституційної спроможності роботи парламенту з урахуванням перехідного етапу історичного розвитку нашої держави, політичної культури суспільства, досвіду роботи законодавчих органів держав-членів Європейського Союзу, а також європейських стандартів парламентаризму.

Верховна Рада України IX скликання уже прийняла низку законів, спрямованих на покращення якості законотворчого процесу й посилення організаційно-правового інструментарію для повноцінного виконання всіх п'яти функцій парламенту: законотворчої, контролюючої, фінансової, установчої та представницької. Зокрема, прийнято закони України «Про планування та системність законотворчої діяльності Верховної Ради України» та «Про забезпечення ефективної реалізації парламентського контролю».

Видатний французький конституціоналіст і державознавець Моріс Дюверже стверджував, що уряд і парламент – це конституційний фасад, насправді ж владу реалізують партії [1]. У цьому контексті варта уваги актуальна нині проблема політико-правової й соціально-світоглядної дійсності – формування ідеологічних партій. Потребує ґрунтовної аналітики доповідь Українського центру економічних та політичних досліджень ім. Олександра Разумкова «Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті (1990–2017 роки)», один з розділів якої присвячено перспективам розвитку політичних партій. Проведені соціологічні дослідження засвідчили, що електоральні мотивації, ставлення жителів України до політичних лідерів і партій означені амбівалентністю. Наприклад, серед кількох запропонованих моделей лідерства в партіях відносно більшість респондентів обрала варіант, за якого партію очолює «сильний, авторитетний лідер, який не змінюється протягом тривалого часу» (42 %), що суперечить організаційній системі формування ідеологічних партій. Значно менша частка респондентів обрала варіант, за якого партію очолюють «змінювані керівники, які обираються на конкурентних засадах» (16 %). Таким чином, лідерську модель підтримують найактивніше (особливо на Сході України – 50 %). Загрозливим з точки зору перспектив зміцнення державних інституцій визнають низький рівень розуміння поділу та відмінностей між лівими, правими й центристськими партіями (показник становить 9 % опитаних) [1, с. 130–134]. У суспільстві, яке має суверенну та незалежну державу уже майже тридцять років, 80 % респондентів необізнані із системою формування партій та їх базових засад, свідчить про психологічну неготовність переважної більшості народу України як єдиного джерела влади формувати політичні партії на ідеологічній основі.

Комплексне порівняльне дослідження доктора юридичних наук Н. В. Кушаквої-Костицької «Право на владу в інформаційну епоху», світоглядно й інструментально розкриває зміст і значення впливу вільного поширення інформації в суспільстві на виборчі процеси. Акторка, серед іншого, зауважує, що особливо вразливим інформаційний період є в перехідних державах, до яких належить Україна. Ідеться про умисну недостатність поінформованості виборця щодо порядку проведення виборів, програми політичних партій чи окремих кандидатів, домінуючу емоційність у виборі, спекуляції та маніпуляції свідомістю виборців через ЗМІ, активне поширення брудних PR-технологій, дезорганізацію та латентний саботаж організаційної

частини проведення виборів. Усі ці чинники актуалізують на філософсько-теоретичному і практичному рівні питання про досягнення цілей виборчого процесу: народ реалізовує суверенітет чи є способом легітимізації влади, справжній вплив на яку здійснюють представники окремих фінансово-промислових груп [5, с. 70]?

Вирішити надважливу для державотворення проблему формування політичних партій на ідеологічній основі в короткостроковій перспективі не прогнозується можливим. Воно потребує поетапної, системної, скоординованої, кропіткої та масштабної роботи, спрямованої на політичне просвітництво громадян України. У цьому контексті роль освіти, науки, інтелігенції, громадських організацій і засобів масової інформації є ключовою.

Список використаних джерел

1. Duverger M. Political Parties: Their Organisation and Activity in the Modern State by Maurice Duverger. Methuen, 1954. 439 p.
2. Голос України. 2020. № 212 (7469). 17 листоп. С. 7.
3. Гошовська В. А. Парламентаризм : підручник. Київ : НАДУ, 2016. 672 с.
4. Костицький М. В., Годованець В. Ф., Ткаченко Т. С. Українська національна ідея: історико-правовий аспект становлення, чинники, що сприяють її утвердженню. *Вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2001. № 1. С. 3–11.
5. Кушакова-Костицька Н. В. Право на інформацію в інформаційну епоху (порівняльне дослідження): монографія. Київ : Логос, 2018. 271 с.
6. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917–1919 роках (історико-генетичний аналіз). Київ : Монускрипт, 1995. 263 с.

Елховський Ігор Вікторович,
асистент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська
юридична академія», старший викладач
кафедри психології Національного
університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ КАТЕГОРІЙ «СМИСЛ» У ФІЛОСОФІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ

У сучасній психології існують такі поняття як: ціннісно-смилова сфера, смисложиттєві орієнтації, смисложиттєві парадигми, ціннісно-смилова сфера, смисл життя, особистісний смисл – всі вони в своїй основі спираються на центральне, ключове поняття «смысл». Це достатньо складне поняття для вивчення та визначення. У психології воно є ґрунтовним для розуміння процесів мислення, зародження та розвитку процесів розуміння, співвідношення людини, її свідомості з світом і іншими людьми, становлення людини як особистості,